

DOI: <https://doi.org/10.36719/2789-6919/51/13-18>

Ramal Kərimov
Bakı Biznes Universiteti
iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru
<https://orcid.org/0009-0007-6011-6311>
87ramal@mail.ru

Ölkənin iqtisadi inkişaf strategiyasında rəqəmsal transformasiyanın əhəmiyyəti

Xülasə

Rəqəmsal transformasiyanın milli iqtisadi inkişafa təsir imkanlarının əhatə dairəsi kəmiyyətcə genişlənir, daha çox isə həmin təsirin keyfiyyət cəhətləri daha çox dərinləşir. Müasir dövr müstəqil iqtisadi və siyasi inkişaf yolu tutan ölkələrə əlverişli şərait yaratmaqla həmin ölkələrin milli iqtisadiyyatlarını da sürətlə formalaşdırmağa, onların davamlı və dayanıqlı olmasına şərait yaradır. Ayırı-ayrı ölkələrin milli iqtisadiyyatlarının formalaşmasına və inkişaf etməsinə təsir edən bir çox amillər olsa da, hər halda onların sırasında elə faktorlar vardır ki, onlar həlledicidir, ölkənin siyasi-iqtisadi inkişafına yaradıcı, hərəkətverici, yenilikçi, daha çox isə innovativ təsir imkanlarına malik olur. İnformasiya texnologiyaları ilə birgə kommunikasiya texnologiyalarının da sürətli inkişafından bəhrələnən ölkələr, onların ayırı-ayrı iqtisadi subyektləri, xüsusən milli firma və şirkətlərinin təsərrüfat fəaliyyəti prinsiplərinin də daim yeniləndirilməsini tələb edir.

Müasir informasiya kommunikasiya texnologiyalarının və onların çox saylı çeşidlərinin bir çox ölkələr tərəfindən potensiallaşdırıldıyı üçün işgüzar firma və şirkətlər həmin texnologiyalardan istifadə edərək rəqabət aparmaq məqsədilə öz fəaliyyətlərində həmin texnologiyalardan istifadə edərək və onlara uyğunlaşaraq inkişaf etmək zərurəti ilə qarşılaşırlar.

Açar sözlər: informasiya, kommunikasiya, iqtisadi inkişaf, rəqəmsal transformasiya

Ramal Karimov
Baku Business University
PhD in Economics
<https://orcid.org/0009-0007-6011-6311>
87ramal@mail.ru

The Importance of Digital Transformation in the Country's Economic Development Strategy

Abstract

The scope of the impact of digital transformation on national economic development is expanding quantitatively, and even more so, the qualitative aspects of that impact are deepening. The modern era, by creating favorable conditions for countries pursuing an independent economic and political development path, also creates conditions for the rapid formation of national economies of those countries, making them sustainable and resilient.

Although there are many factors that affect the formation and development of national economies of individual countries, in any case, there are some factors among them that are decisive, have a creative, driving, innovative, and even more innovative impact on the political and economic development of the country. Countries that benefit from the rapid development of information technologies and communication technologies, as well as their individual economic entities, especially national firms and companies, require constant renewal of the principles of economic activity.

As modern information and communication technologies and their numerous varieties are potentiated by many countries, business firms and companies are faced with the need to develop by using and adapting to these technologies in their activities in order to compete using these technologies.

Keywords: *information, communication, economic development, digital transformation*

Giriş

Azərbaycan iqtisadiyyatının müasir reallıqları üçün texniki nailiyyətlərin nəticələrinin innovasiya ideyalarına çevrilməsi, həmin ideyaların konkret təcrübədə özünü ifadə etməsi aşağıda qeyd edilən istiqamətlərdə özünü göstərir:

- Yeni və müterəqqi texnoloji proseslərin yaradılması
- İnnovasiya texnologiyalarına əsaslanan innovasiyalı məhsul və xidmətlər istehsalını təşkil etmək;
- İnnovasiya məhsulları istehsalının yeni amillərinin, xüsusən də həmin amillərin kombinasiyasının düzgün qurulması (Aslanzadə, 2017, s. 64-72).

Bu mənada rəqəmsal transformasiya prosesində innovasiya tipli inkişafa nail olan ölkələr iqtisadi inkişaf sürətini təmin etməklə bərabər əhalisinin həyat səviyyəsinin müasir tələblərə uyğun olmasına şərait yaradır. Belə bir fikirlə razılaşmaq olar ki, xarici bazarda ciddi rəqabətə davam gətirmək üçün innovasiyalı inkişaf ölkənin beynəlxalq iqtisadi əlaqələrinin subyekt kimi fəaliyyətinin əsas şərtlərindən biridir (Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı, 2016). Belə zərurəti nəzərə alıb öz iş proseslərini qura bilməsələr, istər-istəməz həm ayrılıqda firma və şirkətlər və həm də ümumilikdə ölkə rəqabət aparmaq qabiliyyətini itirəcək və nəticədə iqtisadi və sosial durumları zəifləyəcəkdir. Belə bir halda ölkənin milli iqtisadiyyatına və onun milli firma və şirkətlərinə rəqəmsal transformasiya köməyə gəlir, onun tətbiqinin sürətləndirilməsi milli iqtisadi inkişafın artımına təkan verə bilər.

Tədqiqat

Rəqəmsal transformasiya ilə İKT-nin qarşılıqlı əlaqəsi və şərtlənməsinin kəmiyyət və keyfiyyət amilləri dəqiqləşməli, Azərbaycanın milli iqtisadi inkişafı üçün onun xarakterik xüsusiyyətləri öyrənilməlidir. Bunun özü isə rəqəmsal transformasiya və informasiya kommunikasiya texnologiyalarının (İKT) ölkənin milli iqtisadiyyat subyektləri olan milli firma və şirkətlər tərəfindən strateji və taktiki baxımdan birgə mənimsənilməsi deməkdir. Rəqəmsal transformasiya yolu ilə İKT-nin strateji mənimsənilməsi bir qədər ümumi görünə də, bütün hallarda ölkənin iqtisadi subyektlərinin həmin texnologiyalara malik olması və onlardan istifadə etmək qabiliyyətlərinin mövcudluğu konkret nəticəni ifadə edir. Çünki ölkəmizin milli iqtisadiyyatının subyektləri öz fəaliyyətlərinin konkret sahələrində malik olduqları texnologiyalardan istifadə edib nəticə əldə etməlidirlər. Müsbət və səmərəli nəticə o vaxt əldə oluna bilər ki, iqtisadi subyektlər üzrə hüquqi şəxslər fəaliyyətlərinin konkret sahələrində, məsələn, tədarük zəncirinin istənilən həlqəsinin, müştəri xidmətlərinin konkret növlərinin, bazar mexanizminin istənilən elementinin; rəqabətqabiliyyətinin və qiymətin yaranmasının struktur tərkib hissələrinin, risklərin idarə olunması alətlərinin və s. bu kimi sahələrin və yarımsahələrin fəaliyyəti həmin texnologiyalara uyğunlaşa bilsin. Uyğunlaşmanın yolları çox olsa da, hər halda səmərəli yol həmin prosesin əvvəlindən ilk addımın necə atılması və qarşıya qoyulan məqsədə çatmağın vəzifələrini hansı ardıcılıqla yerinə yetirilməsi suallarına cavab verməklə tapıla bilər. Bu mənada rəqəmsal transformasiya prosesindən uğurla istifadə müasir informasiya kommunikasiya texnologiyalarına uyğun milli firma və şirkətlər bazarda gedən rəqabət mübarizəsinin imkanlarından istifadə edərək özünün fəaliyyət dairəsini genişləndirmək imkanı qazanır. Uğurla istifadə edə bilməyənlər isə iqtisadi və sosial çətinliklərlə qarşılaşır.

Rəqəmsal transformasiyanın üstünlüyünü nəzərə almaq lazımdır. Son illərin (2022-ci il) hesablamalarına görə müəyyən edilmişdir ki, rəqəmsal transformasiyanı həyata keçirməyə (mənimsəməyə) imkan verən informasiya-kommunikasiya texnologiyalarına və servislərə sərf edilən xərclər 2 trilyon dollardan çox olmuşdur. İl ərzində G20-nin 2000 şirkətinin büdcələrinin ən azı 10%-ni rəqəmsal transformasiya strategiyalarının tətbiqinə sərf edilməsi qeyd olunur (Şəkərləyev, 2016;

Quliyev, 2004). Müasir qlobal çağırışlara uyğun olaraq qeyd edilən argument və rəqəmlər rəqəmsal transformasiya yolunun nə demək olduğunu və əhəmiyyətini açıb göstərir. Yəni həmin sahəyə yönəldilən xərclərin və həmin xərclərin investisiyalaşma imkanlarından istifadə etməmək qloballaşan dünyadan geridə qalmaq demək olsa da, bütün hallarda transformasiya prosesindən bəhrələnmək zərurəti qlobal çağırış kimi ölkələri, onların milli firma və şirkətlərini həmin çağırışa qoşulmağa məcbur edir. Əgər rəqəmsal transformasiya prosesinə öz büdcəsindən kifayət qədər vəsait ayıran firma və şirkətlər, sözsüz ki, son nəticədə nəinki daxili və daha çox isə xarici bazarlarda güclü mövqe tutmaq imkanları olacaq, bazarların marketing tətqiqatında müştəri yönümünün öyrənilməsində daha səmərəli nəticə əldə edəcək, dayanıqlı artıma və məhsuldarlığa nail olacaqlar.

Son vaxtlar iqtisadçı alimlər apardığı araşdırmalarda rəqəmsal transformasiya prosesinə yeniliklər gətirən, təcrübədə tətbiq imkanlarını artıran innovasiyalı fəaliyyət kimi baxır və bununla da istehsal amillərinin kombinasiyası vasitəsi ilə istehsalın texniki-iqtisadi göstəricilərinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi yolu kimi baxır, həmin yolda həyata keçirilən tədbirlərin konkret təcrübəyə birbaşa çıxmasını qeyd edirlər (Həsənov, 2010). Digər iqtisadçı alimlər isə həmin prosesə yalnız yenilik kimi yox, daha çox yeni texnika və texnologiyaya əsaslanan ixtiralar hesabına formalaşan çoxsaylı proseslərin məcmusu hesab edirlər. Başqa iqtisadçılar isə qeyd edirlər ki, yeniliklər, ixtiralar kimi yox kəşflər şəklində ola bilər. Onların fikrincə, kəşflər, ixtiralar, potensiallar, ticarət nişanları, nou-hou-lar, bunların hamısı innovasiya proseslərinə aiddir (Əhmədov, 2003; Azərbaycan 2020, 2012).

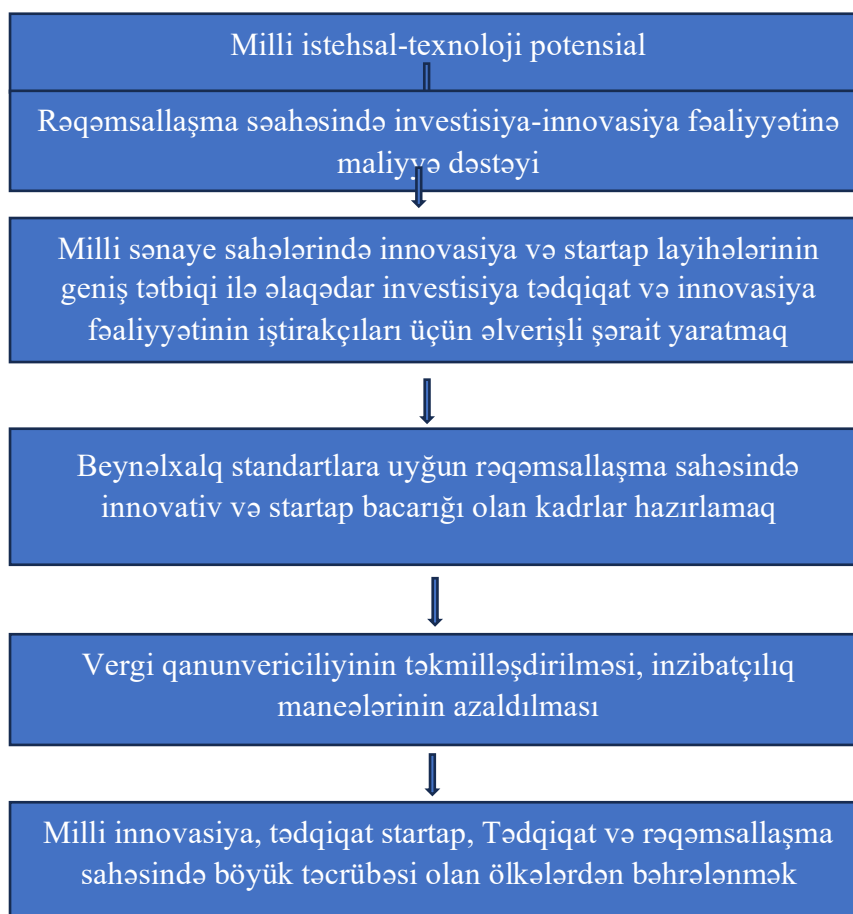
Sosial-iqtisadi və texniki-texnoloji dəyişikliyin başlıca amillərini rəqəmsal transformasiya özündə əks etdirməlidir. Təcrübə göstərir ki, rəqəmsal transformasiyanı sadəcə öyrənmək və onunla qarşılıqlı əlaqə və şərtlənmə halında olan texnologiyalardan istifadə etmək kifayət deyildir. Qlobal və milli səviyyələrdə baş verən sosial-iqtisadi və texniki-texnoloji dəyişikliklərin baş verməsinə təsir edən başlıca amillər müntəzəm öyrənilməli, onların təsir imkanlarının səbəb-nəticə əlaqələri qiymətləndirilməlidir. Düzgün qiymətləndirmə üçün çoxsaylı amillər təsnifləndirilərək qruplaşdırılmalı və sistemli təhlil edilməlidir. Qruplaşdırma aşağıda qeyd olunan ardıcılıqla aparıla bilər:

- Elmi-tədqiqat və innovasiya-startapçı mühitin yaradılması. Belə mühit yeni elmi və təcrübə ideyaları, ixtiraları, səmərəli təşəbbüs və təklifləri irəli sürmək qabiliyyətinə malik olan yaradıcı və istedadlı mütəxəssisləri önə çıxarmaq imkanları yaradır. İmkanlar isə hər bir təşəbbüskar mütəxəssisdə potensial olaraq mövcuddur, onu aşkara çıxarmaq və reallaşdırmaq üçün isə İKT-rı köməyə gəlir. Yəni müasir texnologiyalar mürəkkəb informasiyaları qısa zaman kəsiyində təhlil edə bilər, tədqiqat aparan, innovasiya və yaxud startap layihələri hazırlayan, eyni zamanda reallaşdırmaq istəyən mütəxəssisə ilkin və düzgün istiqamət verir. Bu amil rəqəmsal transformasiya proseslərini tənzimləyəcək və daha səmərəli strateji istiqamətin konkret yollarını aşkarlayıb göstərəcək yüksək bilik və bacarığa malik mütəxəssislər olmasını tələb edir.

- Maddi-texniki və fiziki kapitalın mövcudluğu. Bu amil rəqəmsal transformasiya prosesinin edə biləcəyi dəyişikliklərin və çevrilmələrin başlıca vasitəsi olur. Eyni zamanda fiziki (əsas) kapitalın və insan əməyinin də əhatə olunduğu texnologiyaları özündə birləşdirir. Daha konkret desək, iqtisadi-biznes fəaliyyətində aparılan uçot və maliyyə hesabatlarında, audit xidmətlərində kağızlarla yerinə yetirilən əməliyyat sistemləri yalnız işçi qüvvəsinin deyil, əsasən informasiya texnologiyaları (kompüterlə) və buna uyğun olan proqram təminatları ilə yerinə yetirilə bilər. Bu amilin nəinki biznes və hətta iqtisadi fəaliyyətin digər sahələrində də güclü təsir imkanları vardır.

- Milli-mənəvi, etnik-mentalitet dəyərlərin təsir imkanlarının artması. Müasir insanların yaşadıqları ərəzi-məkan məhdudiyyətlərindən asılı olmayaraq fəaliyyət göstərdiyi sosial-iqtisadi şərait, onların əməyinin, yaradıcı fəaliyyətinin daxili məzmununda dayanan fiziki və mənəvi qabiliyyətlərinin məcmusu transformasiya proseslərinin mərkəzində dayanır. Bu mənada rəqəmsal transformasiyanın yarada biləcəyi dəyişikliklər az və ya çox dərəcədə milli-mənəvi və hətta mədəni xüsusiyyət də daşıyır. Bu mənada Azərbaycanın milli iqtisadiyyatının daşıyıcıları qismində çıxış edəcək milli firma və şirkətlərin mütəxəssisləri transformasiya olunan texnologiyalarla işləməyi bacarmaqla yanaşı, həmin transformasiya prosesinin doğurduğu, formalaşdırdığı məntiqi gedişatı başa düşüb həmin texnologiyaların yeni nəsillərinin yaradılmasında ya birgə iştirak etməli, ya da sərbəst yaratmağa çalışmalıdırlar.

Sxem 1. Milli iqtisadi inkişafda istehsal-texnoloji potensialın aşkara çıxarılmasının başlıca istiqamətləri

Qeyd: sxem mövcud məlumatlar əsasında müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir.

Hazırda Azərbaycanın özəl və dövlət sektorunun firma və şirkətləri innovasiya sahəsində fəaliyyətlərini əlaqələndirir, eyni zamanda, ölkənin milli iqtisadi inkişafına geniş töhfə verə bilən tədqiqat və innovasiyaya meyilliliyin işlək mexanizminin qurulmasına çalışırlar. Meyillilik elə olmalıdır ki, hazırlanacaq və gələcəkdə tətbiq olunacaq innovasiya layihələri ölkənin milli biznes mühitinə ziyan vurmadan məqsədyönlü milli iqtisadi artıma və inkişafa təkan vermiş olsun (Abbasov, 2005; Hüseynov, 2015). Azərbaycanın milli firma və şirkətlərinin təbii və iqtisadi potensialını nəzərə alaraq, onların mütəxəssisləri innovativ fikirli elm adamları ilə əməkdaşlığı daha da gücləndirməli, rəqəmsal transformasiyanın verə biləcəyi nailiyyətlərdən vaxtında, çevik və operativ bəhrələnməlidir ki, onlar ölkənin milli iqtisadiyyatının son iqtisadi nəticələrinə görə qlobal iqtisadiyyatda önəmli yer tuta bilsin.

Daim dəyişən və yenilənən müasir dünyada rəqəmsal transformasiyanı uğurla mənimsəyən milli firma və şirkətlər gələcək istehsal-təsərrüfat fəaliyyətləri üçün düzgün strategiya formalaşdırsa, bir mənalı demək olar ki, onlar daxili və xarici bazarlarda öz məhsulları ilə rəqabət apara biləcək, səmərəli nəticələrə malik olacaqlar (Manafov, 1991; Kərimli, 2001; Osman, 2005). Nəticələr isə təcrübə olaraq həm iqtisadi və həm də sosial faydalarda öz ifadəsini tapa biləcəkdir. Əldə olunacaq həmin faydalardan aşağıdakıları xüsusi olaraq qeyd etmək olar:

- Buraxılan məhsulun və göstərilən xidmətin əmək və xərc tutumu aşağı düşməklə milli firma və şirkətlər gəlirləri ilə xərclərini ödədikdən sonra daha çox mənfəət əldə etmək imkanları olacaqdır;
- Texnologiyalardan daha çevik istifadə edib məhsuldarlığı davamlı artırmaq imkanı qazanmaqla gəlirliliyin rentabellilik səviyyəsi artacaqdır;

- Texnologiyaları yaradıcılıqla mənimsəməklə məhsuldarlığın dayanıqlı artımına kəmiyyətcə deyil, daha çox keyfiyyətcə, xüsusən yüksələn keyfiyyət göstəricilərinin çoxalmasına təminat verə biləcəkdir;
- Milli iqtisadi inkişaf üçün rəqəmsal transformasiya prosesinə uyğunlaşma ilə əlaqədar formalaşacaq strateji hədəflərə çatmaq yolu asanlaşacaq, çevrilmə meylini sürətləndirəcək.

Nəticə

Rəqəmsal transformasiyadan düzgün bəhrələnməyin milli iqtisadi inkişafın davamlılığı ilə əlaqədar verə biləcəyi faydaya təsir edən dəyişən amillər çox olsa da, ölkənin hər bir milli firma və şirkəti həmin dəyişən amillərin sırasından elələrini seçib strateji idarəetmə çərçivəsinə salıb qiymətləndirməlidir ki, həmin amillər transformasiya yoluna bir başa dönüş etməyə imkan verə bilsin. Yuxarıda aparılan araşdırmalar və əldə olunan ümumiləşdirmələr əsasında rəqəmsal transformasiyanı hər bir ölkənin və onun milli firma və şirkətlərinin düzgün mənimsəməsi və milli iqtisadi inkişafın hərəkətverici iqtisadi amilinə çevrilməsinin konkret yollarını aşkarlamaq imkanı verir. Daha vacibi odur ki, rəqəmsal transformasiyanın mənimsənilməsi və ondan yaradıcılıqla bəhrələnmək yolunda Azərbaycanın milli firma və şirkətləri bir çox çətinliklərlə qarşılaşarlarsa, hər halda onların aradan qaldırılması müəyyən zaman və məkan cərcivəsində tədricən öz həllini tapacaqdır. Həmin çətinliklər və onların aradan qaldırılması yolları barədə aşağıdakıları xüsusi olaraq qeyd etmək olar:

Birinci, daha təkmil informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının əldə olunması və tətbiqi xərcləri ilə bağlı maliyyə vəsaitlərinin kifayət etməməsi. Müasir İKT-lər innovasiya texnologiyalarına əsaslandığından, onlar milli firma və şirkətlərdən köklü dəyişiklik tələb edir. Bu proses isə daha çox investisiya yatırımları etdiyindən böyük xərc və yüksək ixtisaslı kadr potensialı, xüsusən insan kapitalı çətinliklərini yaradır;

İkinci, rəqəmsal transformasiya prosesində daha təkmil texnologiyaları seçməkdə daha real məlumatın olmaması qeyri-müəyyənlik yaradır. Milli firma və şirkətlər transformasiya prosesində hansı texnologiyalar əldə etmək sualı ilə qarşılaşır və suala cavab tapmaqda çətinlik çəkirlər. Nəzərə alınır ki, İKT sistemi müntəzəm yenilənir, yenilikləri isə daim izləmək milli şirkətlər üçün əlçatan olmur və qısa zaman kəsiyində isə həmin operativ fəaliyyəti yerinə yetirmək çətin olur;

Üçüncü, rəqəmsallaşma, xüsusən də rəqəmsal transformasiya prosesi çox saylı milli firma və şirkətlər üçün təhlükəsizlik riskini də ortaya qoyduğundan, təsərrüfat fəaliyyəti proseslərini rəqəmsala çevirməklə təhlükəsizlik riskinin böyük olduğu düşünülür. Belə düşüncə tərzini birmənalı qəbul edilə bilməz. Çünki müasir texnologiyalar informasiyaların daha etibarlı qorunmasına təminat verir. Lakin bir çox təsərrüfat rəhbərlərinin açıq, şəffaf dünyada bütün məlumatları lazımsız olaraq qorumaq cəhdləri onların global çağırışlara uyğunlaşa bilməyini çətinləşdirir.

Dördüncü, Azərbaycanın milli firma və şirkətləri istər ümumilikdə rəqəmsallaşma prosesinə və istərsə də ayrılıqda rəqəmsal transformasiya prosesinə uğurlu keçid üçün atılacaq ilkin və sonrakı addımların nəticələrini əvvəldən görməli, bunun üçün isə səmərəli strateji istiqaməti müəyyən etməlidir. Lakin təəssüflə deyək ki, Azərbaycanın milli şirkətləri səmərəli strategiya qurmaqda çətinlik çəkir. Çətinliyin öhdəsindən gəlmək üçün həmin sahədə dəyərli təcrübəsi olan xarici şirkətlərlə iş birliyi qurub əməkdaşlıq etməklə real nəticə qazanmağa səy göstərməlidirlər. Əks halda, lazımsız olan, ehtiyac duyulmayan məlumatlar əsasında strategiya qurulacaq və belə inkişaf xətti müsbət dinamika ilə deyil, mənfi dinamika ilə özünü göstərəcəkdir.

Ədəbiyyat

1. Aslanzadə, İ. (2017). Müasir iqtisadi şəraitdə milli innovasiya sisteminin əsas xüsusiyyətləri. *Elmi-xəbərlər jurnalı* (1), 64–72.
2. Abbasov, Ç. (2005). *Azərbaycanın dünya iqtisadiyyatına integrasiya yolları*. Elm.
3. *Azərbaycan 2020: Gələcəyə baxış. İnkişaf konsepsiyası*. (2012).
4. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı. (2016, 16 mart). *Milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın əsas sektorları üzrə Strateji Yol Xəritəsinin başlıca istiqamətləri haqqında*.
5. Əhmədov, M. (2003). *Qloballaşma və milli iqtisadiyyatın formalaşması*. Elm.
6. Həsənov, R. (2010). *İqtisadi siyasət: metodologiya və praktika*. ADİU.
7. Hüseynov, T. (2015). *Azərbaycanın milli iqtisadi inkişaf modeli: nəzəriyyə və praktika*. Elm.
8. Quliyev, R. (2004). *Postsosialist iqtisadi transformasiyası: Azərbaycandan dəyərləndirmələr*. Nurlan.
9. Kərimli, İ. (2001). *Milli iqtisadiyyatın əsasları*. ABU NPM.
10. Manafov, Q. (1991). *Bazar iqtisadiyyatı nəzəriyyəsinə giriş*. ADİU-nun nəşri.
11. Osman, N. (2005). *Azərbaycan ekonomisi və yatırım imkanları*. Tusiab.
12. Şəkərliyev, A. (2016). *Azərbaycan iqtisadiyyatı: reallıqlar və perspektivlər*. Turxan NPB.

Daxil oldu: 03.08.2025

Qəbul edildi: 04.11.2025